

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР”**

**ФАКУЛТЕТ „МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА
И АДМИНИСТРАЦИЯ”**

**КАТЕДРА „АДМИНИСТРАЦИЯ,
УПРАВЛЕНИЕ И ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ“**

ДАРИУШ РЕШКО

**ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА СЕКТОРА НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ
ПРЕДПРИЯТИЯ ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО
НА ПОЛСКИТЕ ПРОВИНЦИИ**

АВТОРЕФЕРАТ

за придобиване на научна степен „доктор на науките”
Професионално направление 3.7 “Администрация и управление”
Докторска програма “Организация и управление извън сферата
на материалното производство”

Варна, 2017

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР”**

**ФАКУЛТЕТ „МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА
И АДМИНИСТРАЦИЯ”
КАТЕДРА „АДМИНИСТРАЦИЯ,
УПРАВЛЕНИЕ И ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ“**

ДАРИУШ РЕШКО

**ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА СЕКТОРА НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ
ПРЕДПРИЯТИЯ ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО
НА ПОЛСКИТЕ ПРОВИНЦИИ**

АВТОРЕФЕРАТ

за придобиване на научна степен „доктор на науките”
Професионално направление 3.7 “Администрация и управление”
Докторска програма “Организация и управление извън сферата
на материалното производство”

Рецензенти:

**Проф. д. ик. н. Христо Маринов Иванов
Проф. д. ик. н. Севдалина Илиева Димитрова
Проф. д.т.н. инж Кирил Петров Ангелов**

Варна, 2017

Дисертационният труд, в обем 400 страници, състои от въведение, четири глави, заключение, списък на използваната литература и приложения. Съдържанието на главите е разпределено в отделни параграфи, които завършват с конкретни обобщения, изводи, практически препоръки и добри практики. Основният текст, съдържа 126 графики и 43 таблици.

Списъкът на използваните литературни източници включва 220 заглавия на полски. Използвани са 17 правни акта и 28 интернет източника.

Дисертационният труд е обсъден в катедра „Администрация, управление и политически науки“ на факултета „Международна икономика и администрация“ и насочен за защита пред научно жури.

Авторът на дисертационния труд притежава научна степен кандидат на икономическите науки.

Публичната защита ще се проведе на открито заседание на научното жури на 30.11.2017 г. от 14.00 часа в Заседателната зала на Ректората на ВСУ „Черноризец Храбър“.

Материалите по защитата са достъпни в кабинет 204 във ВСУ „Черноризец Храбър“ и на сайта www.vfu.bg в раздел „Докторантура“.

I. ОБЩО ОПИСАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Въведение

Преходът през 80-те и 90-те години от миналия век доведе до много промени в световната политическа и икономическа обстановка. Тези промени засегнаха редица европейски страни, а имиджа на Стария континент в политическата и икономическата сфера претърпя голяма трансформация. Свивът на комунистическата система на политическо ниво очевидно намери и отражение в икономическата сфера, като основно я промени.

Формулата за икономиката на социалистическия модел се оказа неефективна. Тя се изразяваше в драстични диспропорции в равнището на икономическото развитие на така наречения „Източен блок“. Развитие в сравнение със страните с преобладаващата пазарна система, където параметрите, определящи степента на икономическо развитие, се оказаха пагубни.

Създаването на основите за пазарната икономика в страните от бившия комунистически лагер започна от началото на 90-те години на миналия век. Сред тях беше и Полша, която е първата страна, която се опита да реструктурира икономиката и да я превърне в модел, характеризиращ се със система, основана на пазарния механизъм.

Несъмнено описаният период донесе много положителни явления в социално-икономическия живот, както за страната, така и за населението. Най-важни от които са развитието на предприемачеството. Правните норми, въведени през 1990 г., позволиха да се създадат компании, като в резултат на това броят на новите предприятия нарастваше постоянно, оказвайки все по-важна роля в икономиката на страната. Разбира се, някои сфери на икономиката бяха и са недостъпни за голяма част от предприемачите. Те непрекъснато са възпрепятствани от така наречените административни бариери при навлизането им на пазара. Въпреки това, значителен брой нови предприятия, създадени в резултат на либерализацията, се превърнаха в един от най-важните стълбове на икономическото явление от 90-те години на миналия век. Този процес бе наричан „Полското икономическо чудо“.

Ефективността от повсеместното въвеждане на пазарни механизми във връзка с либерализацията на законодателството, както и с определящите принципи на икономическата свобода, се разпространиха в геометрична прогресия в цялата страна. Те не бяха идентични във всички региони. Различието в нивото на развитие бе видимо както между регионите, така и между отделните градове, области и общини.

През втората половина на 90-те години от изпълнителната власт бе обсъдена „Концепцията за регионално и местно развитие“. Бе приет и пакет от закони, уреждащи новото тристранно административно разделение на страната в самостоятелни управленски звена и определянето на техните правомощия и компетенции. В резултат на това жителите на регионите можеха да повлияят на нивото им на развитие. Механизмът бе използван при провеждането на демократичните избори. Несъмнено присъединяването на Полша към Европейския съюз има благоприятно отражение върху въвеждането на модификациите на модела за развитие въз основа на стандартите на ЕС.

Въпреки несъвършенството на съществуващата тогава системата, регулираща финансирането на регионалното развитие, изградиха се и редица инструменти, които можеха да бъдат използвани в създаването на процесите на развитието на всички нива. В момента понятието за развитие засяга не само националното ниво, но и се възприема, както локално, така и регионално. Това развитие се отнася до регионите, т.е. единиците, съответстващи на войводствата на самоуправлението (NTS-2 *съкращение на думите: Номенклатура на териториалните статистически единици*) и в местното измерение - общините като основни единици на самоуправление (NTS-5) и кметствата (NTS-4).

Местното и регионалното развитие е тясно свързано и с механизма за обратна връзка. Мярката за регионално развитие се явява индикаторът за брутния вътрешен продукт, който е основната единица, използвана в националната ни системи, която е обобщаваща икономическата единица за дадена страна или регион. Приемаме, че брутният вътрешен продукт (БВП) е сумата от стойността на всички крайни стоки и услуги, произведени в страната в рамките на определен период от време (обикновено през годината). БВП не включва "междинните" стоки и услуги, консумирани в процеса на последвалото производство. Ако разделим тази стойност на броя на жителите на дадена страна или регион, ще получим БВП на глава от населението, тоест изчислена за един жител.

Общоприето е, че това е най-добра мярка за икономическо развитие. БВП е ключова форма, изчислена по националните системи. Този показател е мярка за производство, т.е. сумата от добавената стойност, произведена от всички предприятия, опериращи в страната (БВП включва и продукцията, произведена от домакинствата), плюс косвени данъци, наложени върху стоки и впоследствие платени минус субсидии за продукти. Крайната разбивка на БВП я отчитам по формата за идентичност ¹:

$$\text{БВП} = C + G + I + \Delta R + (E - M)$$

където:

C – индивидуално потребление;

G – колективно потребление;

I – инвестиции (брутните инвестиционни разходи);

ΔR – промяна на запаси;

E – износ;

M – внос.

Сред характеристиките, специфични за развитието на отделните самоуправляващи се единици, най-важната е предприемачеството. Предприемачеството го възприемам, като начин на действие, икономическа философия, основана на създаването на нови идеи, въвеждането на иновации, чийто резултат е създаването на нови икономически субекти, както и инициативите на предприемачите и населението за подобряване на качеството му на живот. Най-важното проявление за нашето изследване на предприемачеството е функциониране на сектора на малките и средните предприятия.

Концептуалната рамка на предприемачеството, представена от нас се отнася до всички - без изключение - единици на местното самоуправление. Независимо от външните и вътрешните условия, т.е. ресурсите, икономическият потенциал, площта, ландшафтните ценности, броят на жителите, определянето на позицията за развитие на дадено лице, феноменът на предприемачеството, и по-специално неговият израз във функционирането на сектора на МСП.

2. Актуалност и значимост на темата на изследването

Същността на предприемачеството е свързана със създаването на проекти и нови форми на дейност, които биха генерирали печалби и отговаряли на нуждите за развитието и възпроизводството на предприемачеството². То е начин на поведение, което се основава на знанието, а не на интуицията, и което води до нови ресурси, които създават нови възможности за създаване на благоденствие. Това поведение се свежда до постоянно, устойчиво търсене и откриване на целенасочени и организирани възможности за иновации. Ето защо най-важното проявление на предприемачеството е

¹ Лапач Д., *Делът на малките и средните предприятия в производството на БВП - Полша срещу Европейския съюз*, Contemporary Economy Vol. 6 Issue 1 (2015) 43-51 Electronic Scientific Journal ISSN 2082-677X www.wspolczesnagospodarka.pl; с.45

² А.Кожух, А.Диндалевич, *Икономика и бизнес организация*, Висше училище по икономика, Бялисток 2004, с.7

стартирането на бизнес, обикновено под формата на малки (микро) компании, за което ни стигат възможностите в Полша.

Въпросът за отношенията между предприемачеството и развитието на регионите не е обстойно обсъден в полската литература. Вероятно причината за това е относително краткото време, което измина от момента, в който предприемачеството бе възприето в полската наука. Изглежда, че въздействието му също е сравнително малко, тъй като в Полша съществува тристепенна система на местна администрация със строго определени задачи.

Актуалността от процесът на регионално развитие на предприемаческите фактори, най-важният от които е функционирането на сектора на малки и средни предприятия, са изключително важни икономически категории от политическа и социална гледна точка.

В регионалното развитие на Полша съществуват три важни икономически фактора:

- природните ресурси;
- човешките ресурси;
- капиталовите ресурси.

Сумарно те имат важна роля, защото притежават голямо влияние върху привлекателността в икономиката и са конкурентоспособни. Производственият фактор, който свързва тези компоненти, е предприемачеството. То се състои в организирането и управлението на производствения процес. Притежаването на капитал или земя не е достатъчно за предприема на производство. С капитала може да се "*придобие*" предприятие, но все още липсва организационният и управленският фактор от производствените фактори³. Това показва важната роля, която предприемачеството играе в процесите на развитие на териториалните системи.

Малките и средните предприятия (МСП) са предприятия с по-малко от 50 или 250 човека и представляват основна част от европейската икономика. МСП са ключов компонент на европейската промишленост. В някои отрасли като текстилната промишленост, строителството и мебелната индустрия те осигуряват заетост до 80%. МСП също са богат източник, както на инициативи за предприемачество, така и иновации, които допринасят за подобряване на икономическото и социалното развитие. Те осигуряват работни места за 2/3 от всички работници в ЕС и произвеждат близо 60% от брутният вътрешен продукт (БВП) на Съюза като цяло.

Значението на сектора от МСП играе важна роля в процесите на усъвършенстване на всички развити пазарни икономики. Ето защо, тази група от предприятия, представлява особен интерес, както в икономиката, така и в публичните политики, прилагани в страните от Европейския съюз и по света.

Всяко явление, било то самостоятелно или във взаимна връзка, трябва да бъде постоянен предмет и обект на научно изследване.

3. Обект и предмет на изследването

В дисертационното изследване бе направен опит да се анализира влиянието на малките и средните предприятия от нивото на развитие на полските региони.

Обект на изследване е секторът на малките и средните предприятия във всички 16 полски (NTS-2) провинции.

Предмет на изследването е анализът на въздействието на броя на микро, малки и средни предприятия върху нивото на регионално развитие на всички полски провинции (NTS-2), измерено чрез брутният вътрешен продукт на глава от населението.

Обхватът на изследването е в два аспекта:

- *времеви* – изследването използва данни от 2005 г. до 2015 г.;

³ Бучко Й., Росманска Е., Ситковска Р., *Инструменти, подпомагащи формирането на регионални политики за стимулиране на развитието на малките и средните предприятия*, Изд. ПТЕ, Радом 2004, с.127

- *пространствен* – обхваща цялата територия на Полша -16 (NTS-2) провинции.

4. Изследователски проблем

Изследователският проблем се определя от следните обстоятелства:

- 1) Секторът на малките и средните предприятия играе важна роля в икономиката на страните със свободни пазари. Полша не се различава от тези страни по отношение на структурата и пропорцията на броя на предприятията, в които основният критерий за разграничаване е броя на работещите в търговското дружество. В Полша най-многобройни са микро предприятията;
- 2) Без съмнение, в различните региони на Полша има различия в броя на представителите на сектора на МСП;
- 3) Съществуват различия между равнището на развитие на отделните регионални провинции (NTS-2);
- 4) Предприемачеството е фактор за развитието на регионите, но интензивността на този феномен е различен в отделните провинции на Полша (NTS-2);
- 5) Секторът на малките и средните предприятия играе важна роля в процесите свързани с развитието на полските региони;
- 6) Различен е броят на предприятията от сектора през последователните години от проучвания период, в рамките на определен регион, както и между регионите (NTS-2).
- 7) Числените разлики се прилагат и за секцията от Полската Класификация на Дейности 2007, представена от предприятия в различни региони.

5. Авторова теза

Основната изследователска теза, е презумпцията, че е променливата интензивността, формата и начина на прилагане на регионалното предприемачество от сектора на малките и средни предприятия. Интензивността се определя като променящият се брой бизнес търговски предприятия във всяка категория: микро, малките и средните предприятия представляват важен фактор за регионалното развитие на полските войводства (NTS-2).

Тезата ще бъде априорирана във всичките 16 полски провинции (NTS-2), като за анализ се използват процесите, които протичат в сектора на малките и средните предприятия функциониращи в полските провинции (NTS-2).

6. Цел и задачи на дисертационния труд

Основната цел на дисертационния труд е анализа и оценката на предприемаческата роля на малките и средните предприятия в процеса за регионално развитие във всички полски провинции.

Налице е положителната корелация между промените в броя на предприятията от сектора на МСП и промените в стойността на нивото на регионалното развитие, измерено с показателя брутният вътрешен продукт на глава от населението, изчислен в съответствие с методологията за брутният вътрешен продукт по отношение на отделните провинции. Ето защо се поставят пред изследването и следните задачи:

1. Определяне и анализ на регионалното развитие в Полша;
2. Специфика на Малките и Средните предприятия в конкретните региони на Полша и каква е промяната им в периода на изследването от 2005 г. до 2015 г.
3. Обща характеристика на полските провинции;
4. Определяне на корелацията на регионално развитие, измервана със стойността на брутният вътрешен продукт на глава от населението в различните региони и броя на микро, малки и средни предприятия.

7. Методология на изследването

При избора на методи, техники и изследователски инструменти са взети предвид характерът на изследвания проблем и целите на научното изследване, което предоставя най-доброто методологическо решение.

Извършено е описание на всички полски провинции, подбрани според избрани статистически характеристики. Описана е пространствената и цифрова структура на предприятията, извършващи дейност във всички провинции.

Използва се метода на мултивариантен анализ на данните. Този метод се прилага при изследването на икономическата реалност с използването на корекции от обекти, описани с много функции (променливи). Използва се и факторен анализ, който позволява превръщане на голям брой променливи (фактори)⁴, получени от вторични източници в по-малък брой променливи, характеризиращи изследването на териториални единици. Приложен е и таксономичен метод. Същността му се състои в класификацията на пространствени единици и изолационни области, подобни един на друг по отношение на изследваните характеристики⁵. В изследването се използва и статистическата информация, анализирана с помощта на статистически методи. За постигането на емпиричните цели бяха използвани следните статистически методи:

- методи за изследване на времеви и моментни данни;
 - всички анализи на резултатите са извършени с помощта на статистическия пакет PQStat вер. 1.6 и програмата R;
 - връзките между БВП /на глава от населението (полска злота) и броя на предприятията в последвалите категории са анализирани чрез корелационен коефициент на Пирсън и с помощта на уравнението на единична и многофакторна линейна регресия;
 - връзките между броя на предприятия от сектора на Малките и Средните Предприятия са анализирани с приблизителната оценка на коефициента по метода на линейна корелация на Пирсън;
 - тенденцията на резултатите от анализирани мащаби през следващите години на изследвания период са били анализирани с приблизителната оценка на корелационният коефициент на Спирман;
 - резултатите от анализите са сравнявани чрез метода на еднофакторен дисперсионен анализ с повтарящите се измервания и тестовете на Туки;
- В допълнение към анализирани явления е извършена и класификация на изследваните характеристики:

- брутен вътрешен продукт на глава от населението;
- броят на микро, малки и средни предприятия по отношение на структурната прилика, като се използва многомерен клъстерен анализ на k-средните и йерархичен метод.

Като значимо се смята нивото на вероятност за изпитването при $p < 0.05$, като изключително важно е приетото ниво на вероятност за изпитването при $p < 0,01$.

8. Описание на източниците, откъдето са използвани на данните

За да се осъществи целта на настоящата дисертация, беше извършен подробен анализ въз основа на вторични данни (публикувани). Те са от Централната статистическа служба във Варшава, както и 16 служби на областни управители от всички полски провинции и Полската агенция за развитие на предприятията. Повечето

⁴Й. Хотковски, *Методологични проблеми на емпиричните икономически изследвания*, Лаборатория за пазарни проучвания в Бонин, Институт по растениевъдство и аклиматизация ПИБ в Раджиков, Годишник на селскостопанските науки, Серия г, том 98, научна книга 2, 2011, с. 82

⁵ пак там

от използваните данни са публикувани на официалните уебсайтове на посочените институции.

Анализът използва следните статистически характеристики:

- населението в регионите;
- дипломирани висшисти в провинциите;
- възпитаници на средните училища в провинциите;
- специални икономически зони в провинциите;
- раждаемост в провинциите;
- брутна добавена стойност в провинциите;
- неравенство на доходите и процентът на безработица според официалните власти на провинциите;
- различия в продадена промишлена продукция в провинциите;
- инвестиции в разбивка по региони;
- характеристика на сектора на малките и средните предприятия в отделни полски провинции;
- брутен вътрешен продукт за цялата страна и брутен вътрешен продукт на глава от населението в отделни полски провинции;
- брой на активните микро предприятия в отделни провинции;
- брой на активните малки предприятия в отделни провинции;
- брой на активните средни предприятия в отделни провинции.

Всички данни, използвани за изследването, извършени в последната глава на дисертацията се отнасят към 11- годишен изследователски период 2005-2015.

9. Ограничения на проблемния обхват на дисертационния труд

1. Описаните данни, които се използват за характеристиките на отделните провинции са към 2015 година, тоест последната година на изследването. В някои случаи към характеристиките на районите се прилагат показателите от 2011 или 2013 или 2014 години, тъй като в момента на реализацията на изследването, по-новите данни не са били достъпни;

2. Съгласно класификацията действаща в момента в Полша и в Европейския съюз структурирането на стопанските предприятия към определена категория на МСП се осъществява с помощта на три общи характеристики на предприятието:

- брой на заетите лица;
- общ счетоводен баланс;
- стойността на приходите.

3. В дисертационният труд всички изчисления в извършените анализи са проведени с използването само на първия критерий за класиране, т.е. броя на служителите. Това е последицата от невъзможността да се получат финансови данни на всички предприятия от сектора на МСП.

4. Емпиричните изследвания представляват само категорията от количествени методи. Не се използва качествена методология с набора от качествените индикатори, което прави научните изводи недостатъчно прецизни.

5. Проучването не позволява да се формулират практически изводи под формата на специфични препоръки, насочени към стимулиране на регионалното развитие и предприемачеството, които могат да бъдат приложени към практиката за административно управление, адресирани до полските провинции. За да се направи това би трябвало да се извършат по-задълбочени диагностични изследвания с качествен характер във всички провинции.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Структурата на дисертационният труд се отнасят до предмета, обекта, обхвата, целта и задачите в логическата последователност на изследването. Конкретизирана е хипотезата на дисертационното изследване, както и ограничителните условия.

Дисертационният труд се състои от въведение, четири глави, включително първите две теоретични, а следващите две емпирични и заключение. Пълният обем на дисертационният труд съставлява 400 страници. В труда се съдържат 126 графики и 43 таблици. Използвани са 220 авторови произведения, проучени са 17 правни акта и 28 интернет източника. Дисертационният труд завършва със заключение, списък на използвана литература, списъка от таблици и графики, които са представени и използвани в текста.

ВЪВЕДЕНИЕ

ГЛАВА I. РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ И НЕГОВИТЕ ДЕТЕРМИНАНТИ

1. Същност и развитие на системата на териториалните звена
 - 1.1. Регионално развитие - същност и фактори
2. Политика за подпомагане на развитието на териториалните единици в Полша и в Европейския съюз
3. Регионална политика в Полша и Европейския съюз
4. Предприемачеството в развитието на териториалните единици в специализираната литература

ГЛАВА II. СПЕЦИФИКА НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

1. Проблеми при класификацията на малките и средните предприятия
2. Икономическите и социалните условия за развитието на малките и средните предприятия
3. Обхват и форми на държавно влияние върху развитието на малките и средните предприятия
4. Ролята на малките и средните предприятия в полската икономика и в икономиката на страните от Европейския съюз

ГЛАВА III. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПОЛСКИТЕ ПРОВИНЦИИ

1. Представяне на полските региони според основните функции
2. Различия в доходите и процентът на безработица в провинциите
3. Различия в продадена промишлена продукция и инвестиционни разходи в различните региони
4. Характеристика на пространствена и цифрова структура на предприятията в полските провинции

ГЛАВА IV. ВЛИЯНИЕТО НА МИКРО, МАЛКИ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ В РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ОТДЕЛНИТЕ РЕГИОНИ, ИЗМЕРЕНО СЪС СТОЙНОСТТА НА БРУТНИЯ ВЪТРЕШЕН ПРОДУКТ НА ГЛАВА ОТ НАСЕЛЕНИЕТО ЗА ПЕРИОДА 2005-2012

1. Анализ на регионално развитие, измервана със стойността на брутният вътрешен продукт на глава от населението в различните региони и броя на микро, малките и средни предприятия
2. Анализ на регионално развитие измервана със стойността на брутният вътрешен продукт на глава от населението в различните региони през изследвания период
3. Анализ на корелацията между броя на компаниите в сектора на малките и средните предприятия в различните категории на микро, малки и средни предприятия

4. Разглеждане на значимостта в разликите от стойностите на brutния вътрешен продукт на глава от населението и броя на търговските предприятия във всяка категория между определените провинции

ЗАКЛЮЧЕНИЕ
ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА
СПИСЪК НА ТАБЛИЦИ
СПИСЪК НА ГРАФИКИ

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Във Въведението са представени предмета, обекта, обхвата, целта и задачите на дисертацията. Конкретизирана е хипотезата и са представени ограничителните условия и използваната методология за изследването. Също така е представено описание на източниците на данни. По този начин, увода дава кратък преглед на концептуалното съдържание на дисертацията.

В Глава първа на дисертационният труд "Регионално развитие и неговите детерминанти" е теоретично въведение в емпиричните проблеми, свързани с анализа, оценката и измерването на процесите за развитие в полските (и европейските) провинции. Този раздел представя характеристиките на развитието в териториалните системи, като се вземат предвид детерминантите и инструментите на политиката за регионално развитие, както и политиките в подкрепа на развитието на териториалните единици в Полша и в Европейския съюз. По-специално тази глава е разделена на четири подраздела. В *"Същност и развитие на системите на териториалните звена"*, подробно е представена същността на процесите за развитие в териториалните единици. Във връзка с целта на дисертацията, въпросите за регионалното развитие и техните детерминанти са описани много подробно. В *"Политика за подпомагане на развитието на териториалните единици в Полша и в Европейския съюз"* са описани политиката за подпомагане на развитието на териториалните единици, както в Полша, така и в Европейския съюз. В *"Регионална политика в Полша и в Европейския съюз"* се представят подробно характеристиките на регионалната политика, прилагана в Полша и в Европейския съюз. В *"Предприемачество в развитието на териториалните единици в специализираната литература"* са анализирани въпросите на процесите за развитие в договореностите на териториалните единици относно проблемите на предприемачеството.

Изводи от Глава първа

1. Концепцията за развитие е от решаващо значение, както за икономиката, така и икономическата наука. Много дефиниции на това понятие подчертават важността на количествените и качествените промени в дадената област;

2. Регионалното развитие е основата на всяка промяна, която се осъществява в региона. То може да се състои както от положителни промени (прогресивно развитие), така и от отрицателни промени (регресивно развитие). Най-често използваната мярка за развитие е нивото на brutния вътрешен продукт в даден регион на глава от населението;

3. Съществуват редица детерминанти и бариери пред регионалното развитие. Един от изброените фактори за развитие е предприемачеството, което се проявява главно във функционирането на сектора на малките и средните предприятия;

4. В Полша и в Европейския съюз се осъществява съзнателна политика за подпомагане на развитието на териториалните единици въз основа на специфична правна и финансова разпоредби. Регионалната политика е част от общата

(общонационалната) политика за развитие. Служи за намеса на държавата в социално-икономическите регионални процеси. Тя може да се разглежда като контролираща политика на национално равнище и като политика на регионално развитие на равнище ЕС. Регионалната политика, особено в областта на държавите-членки на Европейския съюз, има пряка връзка с целта за увеличаване на икономическото, социалното и териториалното сближаване. Сближаването е основна цел на регионалната политика на ЕС. Предполага се, че то може да доведе до повишаване на конкурентоспособността на регионите на Обединена Европа;

5. Един от най-трудните въпроси на регионалната политика е хармонизирането на темпа и структурата на развитието на отделните региони. Този процес се състои в определянето на най-подходящите насоки за специализация на даден регион, като се отчитат, както неговите природни условия, така и наличните финансови средства. Това позволява регионалната политика да се възползва максимално от възможностите за развитие на регионите и да се постигне много по-голяма полза от специализацията. Тези ползи увеличават темпа на растеж както в региона, така и в цялата страна;

6. Регионалната политика на Европейския съюз се осъществява чрез финансови инструменти, известни като структурни фондове;

7. Основният документ за изпълнението на регионалната политика в Полша за 2010 г. - 2020 г. е *„Националната стратегия за регионално развитие 2010-2020: Региони, Градове, Селски райони (KSRR)“*. Това е документ, който определя целите и начина на действие на правителството и на самоуправляващите се провинции за постигане на стратегическите цели за развитие на страната. Този документ поставя целите на политиката за регионалното развитие и определя отношенията между градовете и селските райони във връзка на с публичните политики с териториална ориентация;

8. Същността на предприемачеството е свързана със създаването на проекти и нови форми на дейност, които биха генерирали печалби и отговарят на днешните потребности и биха позволили развитието и възпроизводството на предприемачеството. Най-важното проявление на предприемачеството е стартирането на бизнес, обикновено под формата на микро- предприятие;

9. Съществуват редица теории за регионално развитие, които обясняват причините за неравномерното разпределение и диференциация на развитието по отношение на пространството, времето и предприятията. В същото време всяка от тези теории посочва специфичните аспекти на икономическата дейност, които оказват въздействие върху развитието чрез специфичен начин за запазване на икономическите участници, допринасящи за просперитета на региона. Повечето от тези теории отчитат предприемачеството като определящ фактор за развитието.

Глава втора „Специфика на малките и средните предприятия“, обхваща процесите на регионално развитие, която е в основата на по-нататъшните емпирични изследвания. В *„Проблеми при класификацията на малките и средните предприятия“*, се описва подробно разделението на стопанските субекти в категории: микро, малки, средни предприятия. В *„Икономическите и социалните условия за развитието на малки и средни предприятия“* съдържа характеристики и анализ на факторите, определящи третирането на сектора на малките и средните предприятия. Третият подраздел, озаглавен *„Обхват и форми на държавно влияние върху развитието на малките и средните предприятия“*, анализира секторните инструменти от страна на публичната администрация. В *„Ролята на малките и средните предприятия в полската икономика и в икономиката на страните от Европейския съюз“*, се съдържа подробно описание на значението на сектора на малките и средните предприятия както в полската икономика, така и в икономиката на страните от Европейския съюз.

Изводи от Глава втора

1. Съществуват редица критерии за определянето и класификацията на малките и средни предприятия в различни страни по света. Въпреки, че по принцип във всички страни с пазарна икономика малките и средните предприятия са много важен елемент от икономиката на държавата, няма еднаква дефиниция на микро, малките и средните предприятия;

2. Определения се различават в различните страни и често варират в зависимост от региона или целта, за която те са формулирани. На практика определенията за МСП са ограничени до количествени критерии като заетост или стойност на оборот. В европейското право единната концепция за МСП беше определена за пръв път в Препоръка 96/280/ЕО на Комисията относно определянето за малки и средни предприятия. В светлината на полския „Закон за свободата на стопанската дейност“ *микропредприятие* се смята за предприемач, който поне в една от последните две финансови години:

- е наемал средно не по-малко от 10 служители годишно;

- е достигнал годишния нетен оборот от продажби на стоки, продукти и услуги и финансови операции, ненадвишаващи еквивалента на полски злоти [PLN] в размер на 2 милиона евро или сумата от активите на неговия баланс, изготвена в края на една от тези години, не надвишаваше еквивалента на полски злоти от 2 милиона евро;

3. *Малките предприятия*, са тези, които наемат по-малко от 50 души, приходите от продажби не надхвърлят 10 милиона евро или общите баланси не надвишават 10 милиона евро;

4. *Средните предприятия* наемат между 51 и 250 служители, чистият приход не надхвърля 50 милиона евро, а балансовата сума не надвишава 43 милиона евро;

5. Значението на малките и средните предприятия се увеличава поради факта, че те се възприемат като благоприятни за иновациите и конкурентоспособността, т.е. свободният пазар е изборът за ситуацията на господство на големи предприятия или корпорации. Способността на малките предприятия да се конкурират с големите предприятия произтича от механизма за сътрудничество и аутсорсинг, който осигурява на участниците в тези процеси измерими предимства. Това е така, защото малките предприятия са еднакво необходими, както за обществото, така и за икономиката, както и за големите компании;

6. Силните страни на малките предприятия включват способността да извършват бързи промени в рамките на едно предприятие. Това е способността да се диагностицира проблеми, за да се контролира ситуацията и да се решат вътрешните проблеми на предприятието. В малките предприятия съществува тясна връзка и комуникация между членовете на ръководството, отговорни за всички сфери на бизнеса, което позволява бързото преодоляване на отрицателното поведение. Гъвкавостта на едно малко предприятие се проявява в способността му да усвоява иновациите. Задоволяването на нуждите на купувачите обикновено изисква създаването на нов продукт или значително подобрение на съществуващите продукти. Иновациите могат да включват и разработването на нова бизнес концепция или създаването на нов пазар;

7. Европейската харта за малките предприятия (European Charter For Small Enterprises) е документ, който определя основните принципи на политиката на ЕС по отношение на дейността на сектора на малките и средните предприятия;

8. Най-важната качествена характеристика, която засяга развитието на МСП, е икономическата и правна независимост на собственика. Тя позволява независимост от други предприятия, което означава, че за тях има видима връзка на участие в капитала на други предприятия, главно големи. Това позволява на собственика да взема самостоятелни решения за ежедневното управление на предприятието и да изготви дългосрочна визия за развитие.

9. Предприятията от изследвания сектор изпълняват много социални и икономически функции. Тяхното значение и обхват зависи от нивото на икономическото развитие и социално-политическата система. Малките и средните предприятия стимулират икономическото и социалното развитие, както и предприемачеството. Това е класически пример за първоначалното предприемаческо отношение. Сред ползите от МСП са тяхното въздействие върху създаването на работни места, създаването на предприемачески нагласи, както и принос към БВП. Според данните от Централната статистическа служба полските компании генерират близо три четвърти от полския БВП (70% през 2015 г.);

10. В Европейския съюз, както и в повечето други страни, разбира се, и в Полша (след икономическата трансформация), малките и средните предприятия представляват най-голямата група от предприятия, като по принцип представляват 99% от всички стопански единици. В Полша през 2015 г. 1,77 млн. нефинансови предприятия бяха определени като активни предприятия. Малките и средните предприятия представляват 99,8% от тези единици;

11. При функционирането на малките и средните предприятия формата на тяхното сътрудничество, наречена клъстер, е от голямо значение. Клъстерите се основават на предпоставката, че намирането на други предприятия в близост до тях в същия сектор позволява растеж по-бързо, укрепва конкурентоспособността и подпомага постигане по-добри резултати;

12. В Полша съществуват следните бариери пред развитието на сектора на малките и средните предприятия: липса на финансови средства; ограничено търсене на местните и регионални пазари; високи данъчни тежести; организационни и правни ограничения; иновационни и технически бариери ограничен достъп до бизнес информация;

13. Опитът от западните страни показва, че е необходима държавна намеса по отношение развитието на малките и средните предприятия. Стимулирането и контролирането на развитието на малкия и средния бизнес е много важна задача за икономическите политики на най-силно развитите страни;

14. Основната цел на полската политика за подпомагане на сектора на МСП е да стимулира икономическата активност на предприятията, осигуряващи растеж на заетостта в тази област, и да повиши конкурентоспособността и способността да функционират на единния европейски пазар;

15. В страните от Европейския съюз има богата инструментална подкрепа за сектора на малките и средни предприятия, която е на разположение на националните правителствените и местните власти. Значително ограничение за пряката подкрепа на публичните дружества е т.нар. публична помощ, приемлива в Европейския съюз по строго контролиран и ограничен начин. Отделно, законът за държавните помощи определя регионалната помощ за райони, характеризиращи се с брутен вътрешен продукт, под 75% от средния БВП на ЕС и секторната помощ;

16. Стратегията "Европа 2020" е програма за растеж, предназначена да насърчава социалното приобщаване. Прилагането на разпоредбите на този нов, преработен документ ще подпомогне развитието на сектора на Малките и Средните предприятия във всички страни от ЕС.

Глава трета „Обща характеристика на полските провинции“ е представено подробно описание на всичките 16 полски провинции (NTS-2) с особен акцент върху описанието на търговските предприятия, които осъществяват дейност, като се има предвид цифровата, пространствената и генеричната структура.

В "Представяне на полските региони според основните функции" се изяснени географските и общи характеристики на всичките шест региона:

• NTS – 1: Централен, Южен, Източен, Северозападен, Югозападен и Северен заедно с разделянето им на войводства;

• NTS - 2 включени в състава: Мазовецко; Лодзко; Швентокшиско; Великополско; Малополско; Подкарпатско; Люблинско; Подляско; Варминско – Мазурско; Западнопоморско; Любушко; Долносилезко; Ополско; Силезко; Куявско – Поморско.

Анализът е представен според критериите:

- населението в регионите;
- дипломирани висшисти в провинциите;
- възпитаници на средните училища в провинциите;
- специални икономически зони в провинциите;
- раждаемост в провинциите;
- брутна добавена стойност в провинциите.

В "*Различия в доходите и процентът на безработица в провинциите*", подробно се описва същността на войводства (NTS-2), според параметрите:

- неравенство на доходите;
- нивото на безработица.

Следващият подраздел, озаглавен "*Различия в продадена промишлена продукция и инвестиционни разходи в различните региони*", описва многообразието на отделните провинции (NTS-2) в зависимост от стойността на статистическите характеристики.

Последният подраздел на глава трета е "*Характеристика на пространствена и цифрова структура на предприятията в полските провинции*". Той предлага подробно описание на по-рано посочената числено-пространствена структура на предприятията, действащи в отделни войводства (NTS-2).

Главата завършва с 28 практически препоръки:

1. *Източният регион* се състои от четири войводства: Люблинско, Подкарпатско, Подляско и Швентокшиско, които представляват 23.9% от общата площ на страната. Люблинското войводство е едно от най-слабо развитите войводства на източния блок на Полша. То се характеризиращо се със селскостопанският си характер. В него се създават благоприятни условия за развитието на хранителната промишленост. Подкарпатското войводство се счита за един от най-бедните региони на страната ни, въпреки богатите ѝ находища и минерални ресурси. Основните сектори на икономиката са: промишлен, селскостопански, фармацевтичен, хранителен, минен, както и информационни технологии и авиация. Подкарпатското войводство е предимно селскостопански регион, където преобладава хранителната промишленост (млекопреработване, месо, птици и зърнени култури). Той се развива динамично. Доминиращите сектори на икономиката в него са леката промишленост, дървообработването, строителството и машиностроенето. Швентокшиското войводство се намира в централната част на Полша, недалеч от големите агломерации на Варшава, Краков и Лодз. То е едно от по-малките войводства на страната със столицата в Киелце;

2. *Северозападният регион* се състои от три войводства: Любушко, Великополско и Западнопоморско, които по отношение на територията на страната имат общ дял от 21.3%. Любушкото войводство се намира в централно-западна част на Полша и граничи с Германия. Икономическото сътрудничество е улеснено от 14 гранични пунктове и граничи с Еврорегион "*Шпрее -Найсе -Бобер*" и Pro Еуропа еврорегион Виадрина (развити са контактите от образователната, социалната и културната сфери). Великополското войводство се намира в западната част на страната и принадлежи към една от най-добре развитите икономически територии в Полша. То се характеризира със значителен дял чуждестранните инвестиции и високите разходи на глава от населението. Важен актив на войводството е високото ниво на предприемачеството, условията за развитие на туризма, богатите и експлоатирани минерални ресурси. Западнопоморското войводство разполага с много добро разположение по отношение

на страните от ЕС и страните от Балтийско море. Столицата на войводството - Шчечин - съчетава икономическия потенциал, както и магистрална връзка и излаз на море. Характеризира се с добре развити балтийски курорти с международно значение;

3. *Югозападният район* се състои от две войводства: Долносилезко и Ополско, които имат общ дял от 9,4% от площта на Полша. Долносилезкото войводство по отношение на инвестициите се счита за един от най-атрактивните региони на страната ни. Значението на Вроцлав като изследователски и академичен център е от голямо значение. Ополското войводство е най-малкият регион на нашата страна по отношение на заета площ и население. То се характеризира със значителен дял на селското стопанство в икономиката на региона поради голямата му селскостопанска натура, благоприятни почвени и климатични условия и добро земеделско оборудване;

4. *Северният регион* се състои от три войводства: Куявско – Поморско, и Варминско – Мазурско, които по отношение на използването на територията на страната имат площ от 19.3%. Войводството Куявско – Поморско се намира в средата на северната част на страната. Основните градове в региона са Торун и Бидгощч, с регионални, административни, академични и изследователски функции. Други важни градове в региона са Хелмно (културни ценности), Влоцлавек и Грудзядж (индустриални центрове). Налице е значително развитие на селското стопанство и хранително-вкусовата промишленост. Поморското войводство се характеризира с доста добре развита икономика, която е свързана с пристанищните услуги, корабостроенето, научните изследвания и крайбрежния туризъм. Най-важните градове в региона са Триеместо – намиращ се в залива на Гданск, който е свързан чрез магистрала с градове: Сопот и Гдиня. Варминско-Мазурско войводство се намира в северозападната част на Полша и принадлежи към най-отдалечените региони поради слабото икономическо развитие. Този факт е отчасти свързан с ниския праг на преминаване на границата с Калининградската област на север. В това войводство има най-висока безработица в Полша и значителна маргинализация на значими социални групи;

5. Най-високите нива на приходи и разходи са характерни за централните и югозападните райони. Най-ниските доходи в сравнение с други региони се наблюдават в източния регион, който също е свързан с най-ниските разходи в региона. На свой ред, най-висок дял от разходите в доходите има в южния регион (85%), а най-нисък в северния регион (80%), като средната за страната е 82%. Подобно увеличение на дела на доходите безспорно показва значителната диверсификация на икономическия просперитет в определени райони на Полша;

6. Коефициентът на безработица варира регионално, като най-висок е на север и най-нисък на юг. Най-сходни региони по отношение на равнището на безработица са източните и северозападните региони;

7. В напречни сечения на войводства относно БВП на глава от населението, то констатирахме, че варира от 27 719 полски злоти в Подкарпатското войводство, което представлява 67% от националната средна стойност до 68 299 полски злоти в Мазовецкото войводство - 165% от националната средна стойност;

8. Най-индустриализираните райони на Полша са централния и южния райони, които заедно произвеждат 49% от промишленото производство в страната. Най-голям дял от производството имат две доминантни войводства: Мазовецко и Силезко. Останалите 51% от промишленото производство се произвежда от останалите четири региона с дванадесет войводства, като най-голям е дялът на Великополското войводство (11.7%) и Долносилезкото войводство (9.2%). Източният район (9.3%) има най-малък дял в продадената продукция, с четири войводства, с най-малък дял е Подляското войводство (1,7%).

9. Най-голям дял от общите инвестиционни разходи в страната са в централния район (22.0%), следван от южния (20.8%) и северозападния (18.1%). Инвестиционните с фиксирани активи са съсредоточени в централния район (21.6%) и южния (24.2%),

което представлява почти половината (45.8%) от капиталовите разходи за цялата страна. Повечето от дълготрайните активи се инвестират от следните войводства: Мазовецко, Силезко, Долносилезко, Великополско и Малополско. Северният регион е най-бедният с 12.2%, докато източният регион, който не бе най-добрият от другите региони, се нарежда на четвърто място с 12.6%;

10. Във всички провинции с най-висок процент стойност на предприятията показва раздел G (Търговия на едро и дребно, ремонт на моторни превозни средства), който е най-популярната форма на икономическа дейност в Полша. Вторият елемент е в раздел F (Строителство) във всички региони, следван от раздел H (Транспорт и складиране). Раздел L (услуги за недвижими имоти) също е бързоразвиваща се област на икономическа дейност, която е популярна във всички региони. Значителен брой предприятия във войводства са представени в раздели S и T (Други дейности по обслужването и Домакинства, които наемат работници, произвеждат стоки и предоставят услуги за собствените си нужди). На следващото място е раздел I (Настаняване и кетъринг), който играе важна роля във всички региони, особено в тези с висок туристически потенциал - Мазовецко, Малополско, Долносилезко, Поморско и Западнопоморско;

11. Най-ниската икономическа стойност във всички войводства е в секцията U (териториални организации и екипи), чиито представители, с изключение на Мазовецко, не надвишават броя на няколко единици. Също така секция B (Добивна промишленост) е представена на по-малък брой, което разбира се е свързано с притежаването на експлоатационни ресурси, които се намират главно в войводства Мазовецко, Силезко, Долносилезко и Великополско. Две поредни секции - Секция D (Електричество, газ, парна инсталация, топла вода и климатизация) и Секция E (Водоснабдяване, канализация и управление на отпадъците и рекултивационни дейности) са представени във всички региони, но са с малка значимост;

12. Най-голям е броят на предприятията във войводството Мазовецко (742172 единици), което в тази класификация доминира над останалите региони във всички видове предприятия. Втората позиция в тази класация е заета от Силезкото войводство с 461933 единици. Впоследствие, регион Великополски (404419 предприятия), Малополски (356785) и Долносилезки (351091). На свой ред най-малък брой предприятия се намират в най-малките и най-малко населените войводства: Подляско (98339 предприятия), Ополско (100077 единици), Любушко (110084 предприятия) и Варминско – Мазурско (123361 единици). Във всички региони най-малката група предприятия са микропредприятия, следвани от малките и средните предприятия. Най-ниската стойност по отношение на обема във всички войводства показва групата от големи предприятия;

13. В Долносилезкото войводство доминира секторът G (търговия на едро и дребно; ремонт на моторни превозни средства), строителство (раздел F), както и Секция L (управление на собствеността) и Секция M (професионална, научна и техническа дейност). Секцията U (Извън териториални организации и звена) и Секцията D (Електроенергия, газ, пара, гореща вода и климатизация) са от второстепенно значение в този регион;

14. В Куявско – Поморско войводство традиционно доминира търговията на едро и дребно - секция G. Строителството (секция E) и раздел C (Промислена обработка) играят важна роля. Почти няма секция U (териториални организации и звена), а добивната промишленост (раздел B) е слабо представена;

15. В Люблинското войводство доминира секция G - търговията на едро и дребно и ремонт на моторни превозни средства. Важна роля играе строителството (секция F), промишлена обработка (секция C) и секция M (професионална, научна и техническа дейност), както и транспорта и складовете (секция H) са с важни функции;

16. В Любушкия регион също доминиращ участък от гледна точка на числеността

е G – търговия на едро и дребно и ремонт на моторни превозни средства. Строителството (секция F), секция L (дейности в областта на недвижимите имоти), промишлена обработка (секция C) и секция M (професионална, научна и техническа дейност) играят важна роля в региона;

17. Търговията на едро и дребно и ремонтът на моторни превозни средства също са преобладаващи в Лодзко войводство. В региона важна роля играе секцията C – промишлена обработка, строителство – секция F и секция M (професионална, научна и техническа дейност), също така секция H (Транспорт и съхранение) и секция S и T (Други услуги и домакинства, които наемат работници, произвеждат стоки и предоставят услуги за собствените си нужди) са с висока стойност;

18. В Мазовецкото войводство най-многобройната е секция G – търговия на едро и дребно и ремонт на моторни превозни средства. Друга област от гледна точка на броя на бизнес звената в региона е секцията M (професионална, научна и техническа дейност) и строителството (секция F), промишлена обработка (секция C) и секция S и T (Други услуги и домакинства, които наемат допълнително работници, произвеждат стоки и предоставят услуги за собствените си нужди). Най-малко пропорционално представена в региона е секцията U (териториални организации и екипи), въпреки, че е важно да се подчертае, че в Мазовецко войводство има най-голям брой субекти в този сектор, което е следствие от близостта до столицата Варшава;

19. Малополското войводство също така концентрира най-високите стойности в секцията G (търговия на едро и дребно и ремонт на моторни превозни средства). Високият индекс в цифровата структура има строителството (секция F) и промишлената обработка (секция C). Важна роля се изпълнява от секция M (професионална, научна и техническа дейност) и секция S и T (Други услуги и домакинства, които наемат работници, произвеждат стоки и предоставят услуги за собствените си нужди);

20. В Ополското войводство също така доминира и търговията на дребно, едро и ремонт на моторни превозни средства (секция G). Втора позиция заема строителството (секция F). Там също важна роля придобиват секциите: C – промишлена обработка; L - недвижимите имоти; M - професионална, научна и техническа дейност;

21. В Подкарпатското войводство, както и в други региони най-висок е показателят в секция G – търговия на едро и дребно и ремонт на моторни превозни средства. Втората позиция заема секцията F (строителство). Високата стойност на индикатора постигна секцията C – промишлена обработка и, в по-малка степен, секция M - професионална, научна и техническа дейност и секция S и T (Други услуги и домакинства, които наемат работници, произвеждат стоки и предоставят услуги за собствените си нужди);

22. В Подляското войводство пропорциите между различните секции не се различават от другите войводства. Доминира търговията – секция G и строителството – секция F. По-ниски стойности, макар и значителни придобива секция C – промишлена обработка и секция M - професионална, научна и техническа дейност. Също така и секция S и T (Други услуги и домакинства, които наемат работници, произвеждат стоки и предоставят услуги за собствените си нужди) са с високи стойности;

23. В Поморското войводство най-често срещаната форма на икономическа дейност е търговия на дребно и ремонт на моторни превозни средства – секция G. Забележително е високото участие в тази структура на секцията F – строителство и промишлена обработка (секция C). Малко по-малък дял, има секция M - професионална, научна и техническа дейност, както и L - в областта на недвижимите имоти и H - Транспорт и складове;

24. В Силезкото войводство отново има най-висок дял в секцията G – търговия на едро и дребно и ремонт на моторни превозни средства. Второто по значимост е строителството (секция F) и промишлена обработка (секция C), и след това секция M -

професионална, научна и техническа дейност и транспорт и складове (секция Н);

25. В Подкарпатско войводство също така доминира в секцията G – търговия на едро и дребно и ремонт на моторни превозни средства. Популярна форма на дейност е строителството (секция F) и промишлената обработка (секция C). Следващата позиция заема секцията M - професионална, научна и техническа дейност, транспорт и складове (секция Н), както и Други услуги и домакинства, които наемат работници, произвеждат стоки и предоставят услуги за собствените си нужди – секция S и T;

26. В района на Варминско-Мазурското войводство също така доминира търговията на дребно и едро и ремонтът на моторни превозни средства (секция G). На второ място е строителния сектор (секция F). Следващи позиции заемат секция L – дейност в областта на недвижимите имоти, секция C – промишлена обработка и M - професионална, научна и техническа дейност и транспорт, а след това секция S и T - Други услуги и домакинства, които наемат работници, произвеждат стоки и предоставят услуги за собствените си нужди и секция O - Публична администрация и национална отбрана, както и задължителното социално осигуряване. В региона няма нито един представител на секцията U (териториални организации и екипи);

27. Във Великополското войводство най-голям дял е показан чрез секция G – търговията на дребно и едро и ремонт на моторни превозни средства. Втората позиция, която е често срещано явление и в други региони, е строителството – заема секцията F. Последващото място в това войводство се пада на секцията C – промишлена обработка. Важна роля в региона играе секцията M - професионална, научна и техническа дейност и транспорт, секция H – транспорт и складове и секция S и T - Други услуги и домакинства, които наемат работници, произвеждат стоки и предоставят услуги за собствените си нужди, и също така секция O - Публична администрация и национална отбрана, както и задължителното социално осигуряване. Делът на Сектор A - Селско стопанство, Лов, Горско стопанство и Рибарство е развит (най-високият от всички войводства, както в абсолютни, така и в относителни числа);

28. В района на Западнопоморското войводство най-висока стойност по отношение на броя на предприятията е посочена в секция G – търговията на дребно и едро и ремонт на моторни превозни средства. Втората позиция като в други региони заема строителството (секция F). Следващото място заема секция C – промишлена преработка, и след това секция M - професионална, научна и техническа дейност и транспорт, секция L - дейности в областта на недвижимите имоти, секция H – транспорт и съхранение и секция I - услуги по настаняване и кетъринг, секция O - Публична администрация и национална отбрана, задължително социално осигуряване, след това секция S и T - Други услуги и домакинства, които наемат работници, произвеждат стоки и предоставят услуги за собствените си нужди.

Глава четвърта на дисертационният труд, "Влиянието на микро, малки и средни предприятия в регионалното развитие на отделните региони, измерено със стойността на брутния вътрешен продукт на глава от населението в периода 2005-2012" е с решаващо значение за изпълнението на основната теза. Тук е анализирано нивото на регионалното развитие на отделните региони (NTS -2) измерено със стойността на брутния вътрешен продукт на глава от населението. В *"Анализ на регионално развитие, измерван със стойността на брутния вътрешен продукт на глава от населението в различните региони и броя на микро, малки и средни предприятия"*, са представени резултатите от корелационните изчисления между БВП на глава от населението и малките и средните предприятия в отделни категории, включени в сектора, т.е. микро, малки и средни предприятия.

В *"Анализ на регионално развитие измервана със стойността на брутния вътрешен продукт на глава от населението в различните региони през изследвания период"*, се прави анализ на съотношението между регионалното развитие, измерено от

брутния вътрешен продукт на отделните полски провинции (NTS-2) и броя на микро, малки и средни предприятия в тези региони по време на изследователския период.

В *"Анализ на корелацията между броя на компаниите в сектора на малките и средните предприятия в различните категории на микро, малки и средни търговски предприятия"* се съдържат резултатите на регионалното развитие, измерено от стойността на брутния вътрешен продукт на глава от населението, по отношение на броя на микро, малки и средни предприятия във всички войводства в Полша.

В *"Разглеждане на значимостта на разликите в стойностите на брутния вътрешен продукт на глава от населението и броя на търговските предприятия във всяка категория между определените провинции"* се предлагат добри практики за изравняване на разликите в стойностите на БВП на глава от населението и броя на предприятията от трите категории сектори на МСП между отделните войводства (NTS-2).

Главата завършва с предлагането на следните добри практики.

1. Корелациите между измерената стойност на брутния вътрешен продукт на глава от населението и броят на микро, малки и средни предприятия са значими. Значенията за корелацията се изчислява ($p < 0.0001$), тоест в случай, че на микропредприятията корелацията е 0.7136, а в групата на средните предприятия корелацията е 0.6398, то разликата е незначителна. Корелацията при малките предприятия е малко по-ниска и възлиза на 0,5529. Въпреки това отклонение, не се променя факта, че има тясна връзка между резултатите от БВП / на глава от населението (полска злота) и броя на фирмите във всичките три категории. По този начин се доказва взаимната зависимост между броя на предприятията в сектора на малките и средните предприятия и нивото на регионалното развитие. Този общ, но все пак категоричен извод изменя съдържанието си по отношение към отделните полски провинции, както и по отношение на различните категории на сектора МСП;

2. Корелациите между БВП / на глава от населението (полска злота), и броя на микропредприятията в конкретните провинции са положителни и значими със стойност ($p < 0.05$), с изключение на войводства Куявско - Поморско и Лодзко, където корелациите се оказаха незначими ($p > 0.05$). Корелациите между БВП / на глава от населението (полска злота) и броя на малките предприятия в конкретните провинции в повечето случаи са с незначими стойности ($p > 0,05$), само в случай на войводства Подляско и Варминско – Мазурско са значителни ($p < 0.05$). Те са с корелации с високо положително ниво. На свой ред корелациите между БВП / на глава от населението (полска злота) и броя на средните предприятия в конкретните провинции са преобладаващо положителни освен във войводства: Любушко, Ополско, Варминско – Мазурско, Великополско, Западнопоморско и Лодзко, където корелациите са отрицателни.

3. Въз основа на този анализ, е ясно, че прогнозен модел БВП / на глава от населението (полска злота), който се увеличава с помощта от количеството на микропредприятия е много значим ($F=180.56, p < 0.0001$). Като всяко микропредприятие със стойност на БВП на глава от населението е увеличен с 424.1 полски злоти. Коефициентът на регресия е от голямо значение, тъй като означава, че броят на предприятията значително оформя нивото на БВП на глава от населението. Прогнозният модел БВП / на глава от населението (полска злота) с помощта от количеството на малките предприятия е много значим ($F=76,63, p < 0,0001$). Във всяко малко предприятие БВП на глава от населението се увеличава от 8807,0 полски злоти. Прогнозният модел БВП / на глава от населението (полска злота) с помощта от количеството на средните предприятия е също значим ($F=179,32, p < 0,0001$). При всяко средно предприятие БВП на глава от населението се увеличава от 60777,2 полски злоти.

4. Анализирайки корелационните връзки с помощта на триизмерен модел за прогнозиране, се оказва, че БВП / на глава от населението с помощта от количеството

на микро, малки и средни предприятия е с голямо значение ($F=64,17$, $p<0,0001$). Значим фактор е броят на микропредприятията. Следователно за модела следва да се вземат предвид стойностите, които обхващат броя на микропредприятията като резултат на обратна регресия. Това е модела, който показва най-високо ниво на корелация/решителност сравнен с действителните резултати. Другите два модела, обаче, не са прогнозируеми. Тристранният модел не функционира, тъй като всичките три параметъра са много силно свързани помежду си. От тристранния анализ следва, че само растежът на микропредприятията води до измеримо увеличение на стойността на БВП на глава от населението в различните региони. Не е възможно да се определи зависимостта в отношенията на малките и средните предприятия, въпреки че, както е показано чрез корелационния анализ, представен по-рано, тази взаимовръзка съществува. Най-вероятно, обаче, в случая на тези две групи от предприятия, много други фактори влияят върху взаимоотношението между тях. Независимите променливи, обхващащи микропредприятията, малките и средните предприятия са в силна значителна корелация;

5. Във всички провинции се наблюдава тясна рангова корелация между БВП на глава от населението и годината на анализирането им. Също така във всичките провинции се забелязва систематично нарастване на стойността за развитие. В сравнение с другите ясно се разграничава Мазовецко войводство, което стартира с много по-висока горната граница през 2005 г. и през цялото време поддържа тези високи стойности;

6. Връзката между броя на микропредприятията и броя на малките предприятия по отношение на коефициента на линейна корелация е 0,6692. Връзката с броя на микропредприятията и броя на средните предприятия е 0,7760. Връзката между малките и средните предприятия е с корелацията от 0,8998. Това означава, че увеличаването на броя на предприятията от една категория е право пропорционално свързано с увеличение на броя на предприятията в другите категории;

7. Установихме, че корелациите между броя на микро и малки предприятия в определени провинции са отрицателни с изключение на провинциите Долносилезка, Мазовецка, Ополска и Западнопоморска;

8. Констатирахме, че корелациите между броя на микро и малки предприятия в определени провинции са положителни с изключение на провинциите Куявско-Поморска, Великополска, Любушка, Ополска, Варминско-Мазурска, Западнопоморска и Лодзка;

9. Обобщаваме, че корелациите между броя на малките и средните предприятия в определени провинции са положителни с изключение на провинциите Люблинска, Подкарпатска, Подляска, Поморска, Силезка;

10. Анализът на съотношение на рангова корелация между годините на изследователския период и броя на микропредприятия във всички провинции показва, че по отношение на тази категория предприятия във всички провинции се наблюдава значително вибрационно колебание. Наблюденията ни показват, че през годините от 2005 до 2008 се вижда по-висок растеж на стойностите, а през 2009 година рязко се свива икономиката. В някои от провинциите свиването се предшества от спад, като това е особено значимо през 2008 година. През следващите години се наблюдава плавно възстановяване на растежа. Общата картина във всички провинции показва тенденцията на увеличаване на стойностите характеризиращи микропредприятията. Единствените провинции, които бележат низходяща тенденция са Лодзка и Куявско-Поморска;

11. В повечето провинции е установена тенденция на спад в броя на малките предприятия, а увеличения в съответния регион са били видими само в провинциите Долносилезка, Мазовецка, Ополска и Западнопоморска. В изследваните провинции отбелязваме като характерна 2009 година. Тогава е имало голям скок, тоест растеж на

резултатите от тази група предприятия, след което се наблюдава известен спад. Много характерна е и 2012 година, когато се забелязва рязък спад предизвикан от външно политически фактори, които сме описали;

12. В повечето провинции е установена нарастваща тенденция в броя на средните предприятия с изключение на войводствата Любушко, Ополско, Варминско – Мазурско, Великополско, Западнопоморско и Лодзко, където е наблюдавана низходящата тенденция. Типичната схема, вече отбелязана в случая на други групи от сектора МСП, е че стойността на микропредприятията системно се повишава. Това е особено видно за 2008 година. След това се забелязва, последван от стабилизиране и отново спад в следващите години. Това е забележимата синусоида на колебливото развитие. Най-вероятно, едната от причините е въздействието на световната икономическа криза от периода 2007-2009 г. и е свързано със забавяне на икономическия растеж в Полша. Последствията от спада са наблюдавани и се чувстват в продължение на годините от изследвания от нас период;

13. Анализирайки стойностите на брутния вътрешен продукт на глава от населението във всички региони по време на изследването, са били установени силно значими разлики в резултатите от БВП / глава от населението (полска злота) в определени провинции. Забелязват се високи резултати, значително по-високи от останалите провинции в Мазовецка провинция. Най-ниските, пък резултати се отнасят до провинциите Люблинска и Подкарпатска, т.е. региони попадащи в т.нар. Източна Полша;

14. Установихме значителни разлики в количеството на микропредприятия в определените провинции. Повторно Мазовецка провинция е воеводството с най-високите стойности и значително по-високи, отколкото резултатите на провинцията Западна Померания, както и за Мазовше. Най-ниските резултати се отнасят до провинциите Подкарпатска, Люблинска и Подляска (т.нар. Източна Полша). Установихме и значителни разлики в количеството на микропредприятия (по отношение на броя на жителите) в някои от провинции. Повторно най-високите резултати са свързани с провинции Мазовецка и Великополска. Стойностите на предприятията от тези две провинции са най-високите и значително по-високи, отколкото във всички други провинции. Най-ниските стойности се отнасят до провинциите Подкарпатска, Люблинска и Подляска. Тези провинции значително се отличават от останалите. Установихме много значителни разлики в количеството на средните предприятия (по отношение на броя на жителите) в конкретни провинции. Най-високите стойности се отнасят - както винаги – до провинциите Мазовецка, а най-ниските са установени за провинциите Люблинска и Подкарпатска;

15. Анализът ни разделя провинциите в две групи:

- *В първата група* са провинциите с високите стойности на корелация: Лодзка, Мазовецка, Малополска, Силезка, Любушка, Великополска, Западнопоморска, Долносилезка и Поморска;

- *Към втората група* принадлежат провинциите с най-ниските стойности на корелация: Люблинска, Подкарпатска, Подляска, Швентокшиска, Ополска, Куявско – Поморска и Варминско – Мазурска

От останалата част се отличава Мазовецка провинция. В други региони, разликите са незначителни.

В заключението на изследването се подчертава теоретично обобщение и предложено ново решение на важен научен проблем, което се състои в разработването на теоретико-методологически, методически и практически подходи за въздействие на сектора на микро, малките и средните предприятие върху развитието на полските провинции. Резултатите от изследването формулират теоретичните и научно-

практически обобщения, изводи и практически препоръки, основните от които са следните:

Изводи с нови научни приноси за изпълнение:

1. Корелационната връзка (съотношение) между нивото на регионалното развитие и стойността на БВП на глава от населението е установен факт. При изучаването на това отношение при определени региони и категории предприятия, включени в сектора на МСП (микро, малки и средни предприятия), тази връзка е с различно естество. Тя се оказва, както положителна с различна интензивност, така и отрицателна. Констатирахме, че корелацията е неустойчива. От това следва, че провеждането на политиката за развитие в регионите и сектора на МСП, следва да се вземе предвид спецификата и структурата на икономиката в региона. Определяща е структурата от сектора на МСП с техните характеристики. Препоръчваме интензивна подкрепа за развитието на сектора на МСП. В подкрепата трябва да е отразена спецификата от регионалното ниво, подкрепено от участието и на други местни и регионални фактори. Предлаганият модел на регионалното развитие на предприемачеството по отношение на правната организация е показан по долу. Тези действия се състоят в определяне на:

- целите за развитие;
- създаване на необходимите условия за тяхното прилагане;
- прилагане на инструменти за тяхното изпълнение;
- подпомагане на лицата и институциите, които демонстрират предприемачество в съответствие с тези цели;

2. Доказана е корелация между нарастването на броя на предприятията в сектора на малките и средните предприятия във връзка с растежа на брутния вътрешен продукт на глава от населението. Тази корелация има реален числен размер а именно:

- увеличаване на броя на микро, малки и средни предприятия причинява определено увеличение на стойността на БВП на глава от населението с определена сума пари;
- провеждането на националната политика в полза на развитието в региона. Тя трябва да е ясно отразена в конкретните действия подкрепящи развитието на сектора на малките и средните предприятия;
- анализът показва, че тази подкрепа трябва да бъде насочена основно към увеличаването броя на активни оператори в сектора - бизнес инкубатори, подкрепящи стартиращи предприятия, предпочитания за създаване на предприятия, но също така и подкрепа на съществуващите предприятия, които развиват своята дейност или които могат да "преминават" до "по-високите" категории от сектора на МСП, увеличавайки заетостта, доходите и имуществото;
- в подкрепа на сектора трябва да бъде определена стратегическата посока на институциите, отговорни за разработването на политиката на регионите;

3. Установихме, че увеличаването на броя на предприятията от един вид е неразривно свързано с увеличаването на броя на предприятията в другите видове. Тази връзка зависи от механизма на конкуренцията и сътрудничеството, съществуващи между икономическите оператори. Това не променя общото заключение, че подкрепата на сектора на малките и средни предприятия трябва да бъде индивидуална, като се вземат предвид както структурните различия които съществуват в отделните полски провинции от сектора: микро, малки и средни предприятия. Ако с това не може да се постави диагноза и да се разработят инструментите за подкрепа на сектора то институциите, (местно правителството), е необходимо да организират необходимата система (местната власт, институции в подкрепа на бизнеса, търговски камари, местни агенции за развитие и др.);

4. В резултат на изводите с нови научни стойности е направено предложение от общ характер. Основната институция, отговорна за законовата подкрепа на микро,

малките и средните предприятия в Полша е Полската агенция за развитие на предприемачеството. Тя осъществява своите цели от позиция на централен орган. Да, но дейността на тази организация следва да е децентрализирана. Това е необходимо съобразно спецификата и разнообразието на конкретните региони. Това би било възможно чрез изграждането на структура на Агенцията във всички полски провинции. Институцията би била отговорна за подпомагане на предприемачеството при изработването на националните проекти. Дейността на Агенцията би била определяща към работата на местната власт в тази област;

5. Във всички провинции съществуват държавните институции, които са със статут на акционерни дружества, наречени Агенции за регионално развитие. Те играят важна роля в регионалното развитие. Също така те са партньори на държавните и централните институции. Целта им е подкрепа в областта на предприемачеството и по-специално да посредничат в отпускането на безвъзмездни средства, да предоставят консултантски услуги и финансовите продукти в подкрепа на предприятията. Постулирана е ролята на агенциите за регионално развитие в прилагането на програми за подпомагане на сектора на микро, малките и средните предприятия чрез включването им в изграждането на стратегия за подкрепа на сектора на регионално ниво;

6. Европейската комисия публикува данни по отношение на бизнеса в отделните държави-членки, което обхваща 66 критерии. Чрез това изследване се прави оценка на условията на бизнеса във всяка една от държавите – членки. Според 42 от критериите, условията в Полша са по-лоши от средната стойност за ЕС, и по-добри са 22⁶ Оттук следва, че условията, които съществуват в момента в полската икономика не са благоприятни за провеждане на ефективни операции на икономическите субекти и особено с сектора на МСП. По тази причина приоритетните дейности на държавните органи не трябва само да подкрепят развитието на сектора на МСП, но и да премахнат бариерите, които увреждат дейността на предприятията. По-специално, става дума за тромава бюрокрация, неясна и сложна данъчната система (по-специално правилата, регулиращи ДДС) и сложни процедури за промяна на собствеността. Като се има предвид тази важна тема, то е ясно, че без премахването на съществуващите бариери не е възможно постигането на значително увеличение на стойността на БВП, както в регионите, така и в страната;

7. Необходимо е да се увеличи подкрепата за развитието на сектора на МСП в рамките на изграждането и изпълнението на програми, насочени към микропредприятията. В подкрепа на това е предложение, относно специфичните особености на микропредприятията е, че:

- необходим по-нисък капитал;
- липса или малки капиталови ресурси;
- ограничени човешки ресурси;
- материалните ресурси са минимални.

Установихме, че приходите и общата сума на активите са различни. Това е абсолютно валиден аргумент за третиране тази група предприятия по различен начин. Има се предвид техните специфични характеристики, показващи по-слабата им позиция по отношение на други групи от традиционните малки и средни предприятия;

8. Значително влияние върху развитието на микро, малките и средни предприятия е тяхната иновация. В доклада на Европейската комисия, Полша е на последно място в предпоследната група на т.нар. умерените иновации⁷. Делението е направено въз основа на набор от 25 иновационни показатели за всяка страна. Всички страни, които

⁶ Брюксел обвинява Полша за бизнес условия. Става все по-зле., <http://www.biztok.pl/gospodarka/> (чет: 15.10.2015)

⁷ Лошите последици от Полската Народна Република за полската икономика, <http://m.onet.pl/wiadomosci/kraj,fv4dm> (чет.: 15.05.2015)

едновременно с Полша са се присъединили към Европейския съюз са постигнали иновационните показатели под средното за ЕС. От това следва, че страните, имат сериозни системни проблеми с иновациите. Затова бариерата срещу разпространението на иновационните процеси е до голяма степен в менталната област на предприемачеството. Затова се постулира изпълнение на програми за насърчаване на иновациите преди всичко в системата на образованието. Това не е задача, която може да се осъществи в един кратък период от време. Ето защо е необходимо да се започнат действия, които ще се проявят към следващите поколения. Това значително ще повлияе върху същественото подобряване на конкурентоспособността на полската икономика и особено в сектора на МСП;

10. При създаването на програми за подпомагане на микро, малките и средните предприятия не може да се пренебрегват политиките, водени от държавата, включително и секторните политики за МСП. Постулира се за създаването на секторни политики във всяка провинция, като се отчита спецификата и потенциала на всеки регион. С този инструмент, е необходимо да се вземат предвид и трите категории – микро, малки и средни предприятия. Чрез рекапитулацията на предложения за научна новост и качество за изпълнение могат да бъдат идентифицирани два основни фактора, около които са насочени нашите предложения:

- децентрализация на управлението на процесите за развитие на предприемачеството;

Що се отнася до първия фактор, важно е да се даде възможност на местните региони и местните власти да направят процеса за контрол на предприятията по-ефективен. И двете компетенции (политически фактор и децентрализацията) и подходящи финансови ресурси (децентрализация на публичните финанси) са необходими. Не е възможно тези искания да бъдат изпълнени, без да се промени отношението на Министерски съвет към провинциите. Подобна позиция представя и К. Кучински⁸. Според автора е необходимо да се промени подходът на централното правителство към регионалното развитие и предприемачеството. Необходима е промяната в закона, която урежда управлението на процесите за развитие на регионалните и местните власти. Не става въпрос само за създаването на набор от фактори, действия и процедури, а за разработване на механизъм за постигане на устойчиво, стратегическо, конкурентно предимство за даден регион и неговия бизнес. Този механизъм трябва да оформя иновационния икономически, социален, културен, инфраструктурен и екологичен потенциал на региона⁹.

Ефективното функциониране на такъв *механизъм* изисква да бъде изпълнен много труден критерий, а именно: наличието на образовани, социално отговорни, гъвкави и наясно с идентичността на местните и регионалните общности подготвени професионалисти. Поради специфичните, разнообразни характеристики на местните и регионалните звена, това е трудна задача¹⁰. Основните фактори, които ще направят това желано състояние възможно, са гореспомнатата децентрализация на държавата (увеличаване на овластяването на регионите и местните звена) и ефективна образователна система, която би позволила както институционални, така и психически промени.

- подкрепа за сектора на Микро, Малки и Средни предприятия, като се има предвид тяхната диференциация по отношение на спецификата, силата, броя и следователно специално третиране на подкрепата за сектора на микро, малки и средни предприятия.

⁸ Кучински К. *Предприемачеството и регионалното развитие и икономическата сигурност на държавата* [в:] Кучински К. (ред.), *Предприемачество и регионално развитие в Полша*, Изд. Difin, Варшава, 2010, с.246-249

⁹ пак там

¹⁰ пак там

Анализирайки втория посочен вектор, т.е. *процесът на подкрепа* за сектора на микро, малките и средните предприятия, трябва да се обърне внимание на следния важен факт, който определя ефективността на мерките за подкрепа. В глава втора от дисертацията са представени подробно инструментите за подкрепа, насочени към този сектор в Полша и Европейския съюз. Съществуват и примери за добри практики в това отношение в други развити страни, а именно:

✓ В *Съединените щати* федералното правителство контролира Small Business Administration (SBA), което изпълнява редица програми, предлага заеми, гаранции по заеми, обучение, техническа и управленска помощ, както и подкрепа за участие на МСП в правителствени договори⁷. Важен елемент, който допринася положително за ефективността на тази институция, е нейната разширена организационна структура, където има регионални офиси, изпълняващи проекти и програми.

По този начин постулатът на автора, се потвърждава от практиките в САЩ.

✓ В *Австралия* подкрепата за растеж и създаване на работни места в сектора на малките и средните предприятия е един от приоритетите отразен в Плана за развитие на работното място на австралийското правителство през 2013 г.⁸. Това е следствие изследванията, проведени върху микропредприятията, които в малка степен използват държавната подкрепа, както и стартиращите фирми (*start-ups*), които в малка степен кандидатстват за безвъзмездни помощи за развитие. Това са само 5% от перспективата за растеж⁹.

Отново се потвърждава тезата че микропредприятия са бързо развиващи се отделни, независими, специфични, със определени инструменти за третиране и подкрепа предприятия. Авторската теза се потвърждава отново.

В рамките на тази програма се изпълняват следните инициативи¹⁰:

- *Venture Australia*, увеличаваща бюджета на Фонда за иновативни инвестиции, предлагаща капиталова подкрепа за иновативни бизнес начинания;
- *Enterprise Solutions Program* – финансово подпомагане на иновативни микро, малки и средни предприятия, разработване на творчески решения за нуждите на публичния сектор и улесняване на достъпа до държавни поръчки на тези предприятия;
- данъчна подкрепа за научноизследователски и развойни дейности, извършвани от звена на МСП.

✓ Подобни решения, подкрепящи микропредприятията, работят в *Аржентина*.

11. Инструментите за подпомагане на предприятията в сектора на МСП, са несъмнено важен, ценен и необходим инструмент за развитие на предприятията и процесите в териториалните единици. Въпреки това, както показва икономическата практика, както в Полша, така и в много страни от Европейския съюз, самото развитие и финансиране на тези програми не е достатъчно за сектора да извлече максимална полза от тази форма на подкрепа. Ключовият фактор, който определя успеха на предложените инструменти, е уелото и ефективно им използване, конкретизирани от М. Матеюн, като „*усвояването на подкрепата*“¹¹.

⁷ Матеюн М., *Усвояване на подкрепа в управлението на развитието на микро, малки и средни предприятия - стратегически подход*, Научна книга № 1194, Научни теми, 3.483, Изд. Технически университет, Лодз, 2015, с.57

⁸ пак там

⁹ пак там

¹⁰ пак там, с.57, 58

¹¹ Матеюн М., *Усвояване на подкрепа в управлението на развитието на микро, малки и средни предприятия - стратегически подход*, Научна книга № 1194, Научни теми, 3.483, Изд. Технически университет, Лодз, 2015, с.5 -6

12. Нивото на развитие зависи от редица фактори, сред които най-важните от страна на дружествата са *характеристиките на личността на собственика* - мениджърът (про-развитие, про-абсорбция или напротив) и творчеството, знанията и уменията на персонала. Важен външен фактор, който обезателно трябва да се вземе предвид е *системата за маркетингова подкрепа* като специален продукт (услуга), предлаган от различни институции. Тя гарантира подходящ достъп до информация за получателя на продукта, т.е. лица от сектора на микро, малките и средните предприятия.

13. Ето защо ключов фактор за ефективността от използването дори на най-добрите програми за подпомагане на сектора на МСП е изграждането на система - механизъм за висока степен на усвояване на тази подкрепа сред бенефициентите. Това е много трудна задача, но без нейната реализация, процесите на развитие на предприемачеството ще бъдат значително по-ниски от очакваното.

Изводи с практическа насоченост за изпълнение:

1. Представеният дисертационен труд представлява първата в Полша разработка, корелираща връзката между микро, малките и средните предприятия с нивото на регионално развитие, като се вземат предвид всички 16 полски провинции;

2. Представеният дисертационен труд също така представлява първата в Полша разработка, корелираща връзката между микро, малките и средните предприятия с нивото на регионално развитие, като се има предвид 11-годишния период на изследване;

3. Новото на регионалното развитие е свързано с еднаквото третиране на трите категории от сектора на микро, малките и средни предприятия, като независими фактори на регионалното развитие;

4. Представеният анализ показва, иновативно предложение, а именно че група от микро предприятията, най-често представени в сектора на МСП в полските условия трябва да се третира като самостоятелен субект относно прилагане на политиките за насърчаване на предприемачеството от публичните власти;

5. Въз основа на задълбочените изследвания, е предложен универсален модел на развитие на предприемачеството в регионите, относно конкретните действия от правната система, необходими за въвеждане на ефективна корпоративна поддръжка - ключов фактор за развитието на регионите;

5а. При този модел, се предлага следната последователност от действия:

- изменение на *Закона за областното самоуправление* от 5 юни 1998 г. - въвеждане на ново изречение в чл. 11.1 т. 1) като се добави: „*областното самоуправление определя стратегията за развитие на региона, като се вземат предвид по-специално следните цели:*
- В чл. 11, ал. 1. т. 2) със сегашната формулировка: „*стимулиране на икономическата активност*” предлагам да се промени съдържанието на следното: „*стимулиране на икономическата активност и подкрепа за развитието на предприемачеството*”.
- В чл. 11 ал. 2. т. 2 на *Закона* със сегашната формулировка: *Правителството води политика за развитие на провинцията, която се състои от:*
 - 1) създаване на условия за икономическо развитие, включително създаването на пазара на труда;
 - 2) поддържане и разширяване на социалната и техническата инфраструктура с регионално значение;
 - 3) придобиване и обединяване на финансовите ресурси: публични и частни, за да се изпълняват задачи, свързани с обществена полза;
 - 4) подпомагане и извършване на дейности, за да се повиши нивото на образование на гражданите;

- 5) рационално използване на природните ресурси и оформяне на околната среда, в съответствие с принципите на устойчивото развитие;
 - 6) подкрепа за развитието на науката и икономиката, за насърчаване на технологичния прогрес и иновациите;
 - 7) подкрепа за развитието на културата и грижите за културното наследство и неговото рационално използване;
 - 8) насърчаване на ценностите и възможностите за развитие на региона;
 - 9) подпомагане и извършване на дейности за социално включване и борбата със социалното изключване.
- Предлагам да се въведе 10) със следната формулировка: *„подкрепа за развитието на предприемачеството в региона”*.

Мотиви:

- органът, който отговаря за тези промени е Сейма (долната камара) на Република Полша. С тези изменения ще се повиши ключовият фактор за развитието на региона чрез предприемачеството, и в същото време ще се задължи областното управление да третира предприемачеството като един от ключови елементи на политиката за развитие;
 - предложение към воеводското управление за приемането от общините на *"Програми на развитието на предприемачеството"*. Подобното да се разработят действията, за да не се нарушава конституционно гарантираната самостоятелност на органите на местното управление в Полша (областното управление не представлява по-голяма административна единица по отношение на общините). Следва да се изисква одобрение от общината на такава програма, като необходима основа за прилагане от предприемачите за финансова подкрепа от европейските фондове които са предоставени на разположение на провинцията;
 - структурата, който отговаря за тези промени да е воеводското управление;
 - *„Програма на развитието на предприемачеството в общината”* одобрена и прилагана за срок, определен от Съвета на провинцията, която да е обект на техническа оценка от страна на регионалния съвет, който е отговорен орган в управлението на общината;
- Чл. 18. Ал.1. от Закона за областното самоуправление от 8 март 1990 година гласи:
- „Компетентността на общинския съвет включва всички въпроси, попадащи в обхвата на работа на общината, освен ако законите предвиждат друго.
- Ал.2. Изключителната юрисдикция на общинския съвет да обхваща:
- б) приемането на икономическите програми;
- Ал.2 да придобие следната формулировка:
- „Ал.2. Към изключителната юрисдикция на общинския съвет да принадлежи:*
- б) *въвеждането на икономическите програми, включително и Програмата за развитие на предприемачеството.“*

IV. ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Научни приноси

1. Обоснована е научно-методологическата същност на въздействието на МСП върху развитието на полските региони.

❖ В първите две глави, които са от теоретичен характер са представени проблемите, които са в основата на по-нататъшните емпирични изследвания. В тази част на дисертационният труд са представени подробно проблемите на регионалното развитие и сектора на микро, малките и средните предприятия;

❖ Следващите две глави, които оформят емпиричната част на дисертационния труд, обхващат стойностите за всички войводства според избраните характеристики, като се обръща особено внимание на размера и броя на пространствените структури на предприятията, работещи в отделните войводства в Полша (глава 3) и анализа на взаимосвързаността между микро, малки и средни предприятия и регионалното развитие измерена чрез съотношението брутен вътрешен продукт (регионален) на глава от населението (глава 4);

2. Обосновани и доказани са основната изследователска теза, че променливата интензивност, форма и начин на осъществяване на феномена регионално предприемачество в сектора на МСП се определя като променящия се бизнес в съответните им видове: микро, малки и средни предприятия. Това е доказан фактор за регионалното развитие на полските войводства с различна значимост и интензивност на тази зависимост;

3. Разработена е функционална класификация, чрез която се потвърждава тезата, че въз основа на всички 16 полски войводства функционираат микро, малките и средни предприятия. Потвърждаването на тезата е осъществена въз основа на анализ обхващаш броя на микро, малки и средни предприятия спрямо нивото на регионалното развитие на всички полски провинции, измерено чрез brutния вътрешен продукт на глава от населението.

4. Частичното е потвърдена тезата, при изследването на връзката между явленията, представена в статистическа и математическа форма.

5. Основната цел е постигната при идентифицирането, анализа и оценката на развитието на сектора на микро, малките и средни предприятия в процесите на регионално усъвършенстване във всички полски региони (NTS-2).

6. Бяха изпълнени и задачите. Можем убедително можем да потвърдим, че секторът на микро, малките и средни предприятия играе важна роля в развитието на полските провинции.

Научно-приложни приноси

7. Разработен е методически инструментариум за регионалното развитие на полските провинции, който отчита предприемачеството като определящ при развитието на микропредприятията. Той е най-силно представен в сектора на МСП в Полша;

8. Внедрени са резултатите от положителната корелация между промените в броя на предприятията в сектора на МСП съобразно промените в стойността на нивото на регионалното развитие, измерено с показателя от Брутния Вътрешен Продукт на глава от населението. Те са изчислени с методологията на Брутния Вътрешен Продукт по отношение на отделните провинции;

9. Въз основа на осъществения анализ, е възприета корелационната зависимост между броя на предприятията в сектора на МСП и нивото на регионалното развитие като цяло и в отделните воеводства е отчетена различната интензивност. Установено е също, че основният фактор на развитие, е група от микропредприятия.

10. Предложен е и е обоснован икономически модел при който въздействието на сектора на МСП върху развитието на полските провинции е производна на политическото решение на правителството на Република Полша. Като примери за прилагане на политиките за подкрепа на предприемачеството в много страни по света, тези въздействия служат за социално-икономическото развитие на отделните териториални единици, а от там и на национално равнище. Така, че те представляват добавената стойност към обществата на тези страни.

V. ПУБЛИКАЦИИ НА АВТОРА, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. **Reško D.**, *Kształtowanie się przedsiębiorstwa usługowo-handlowego Profex Consulting* [w:] *Problemy transformacji struktur przemysłowych*, (red.) Z.Zioło, Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG nr 4, Warszawa-Kraków-Rzeszów, 2002
2. **Reško D.**, *Funkcjonowanie małych i średnich przedsiębiorstw w otoczeniu międzynarodowym* [w:] *Międzynarodowe uwarunkowania rozwoju przemysłu*, (red.) Z.Zioło, T.Rachwał, Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG nr 8, Warszawa-Kraków, 2006
3. Kudłacz T., **Reško D.**, *Ocena rozwoju przedsiębiorczości w subregionie sądeckim w latach 2001-2004*, Zeszyt Naukowy Instytutu Ekonomicznego nr 21, PWSZ w Nowym Sączu, Nowy Sącz, 2006
4. Kudłacz T., **Reško D.**, *Przedsiębiorczość w subregionie nowosądeckim w latach 2001-2004.*, Zeszyty Naukowe AE w Krakowie, prace z zakresu gospodarki regionalnej, nr 746, Kraków, 2007
5. Kudłacz T., **Reško D.**, *Przedsiębiorczość jako determinanta rozwoju społeczno-gospodarczego Sądecczyzny*, Zeszyt Naukowy Instytutu Ekonomicznego nr 28 t.II, PWSZ w Nowym Sączu, Nowy Sącz, 2007
6. **Reško D.**, *Przedsiębiorczość transgraniczna w wybranych jednostkach terytorialnych pogranicza polsko-słowackiego*, Studia Regionalne i Lokalne nr 2 (40)/2010, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa, 2010
7. **Reško D.**, *Potencjał uzdrowisk polskich w rozwoju regionalnym* [w:] Kudłacz T.(red.) *Rozwój regionalny w Polsce w świetle wyzwań XXI w.*, Studia KPZK, t.CXXXI, Warszawa, 2010
8. **Reško D.**, Wołowiec T. Żukowski P.: *Zasadnicze problemy z podstaw zarządania organizacją*. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University 2010. ISBN: 978-83-88421-64-8. ss. 197.
9. **Reško D.**, Wołowiec T. Soboń J.: *Podstawy organizacji i zarządzania pracą (wybrane zagadnienia)*. Nowy Sącz Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University 2010. ISBN: 978-83-88421-50-1. ss. 340.
10. **Reško D.**, *Rola uzdrowisk w rozwoju polsko-słowackiej współpracy transgranicznej na przykładzie gminy Krynica-Zdrój*, [w:] *Transgraniczna turystyka ekologiczna jako szansa rozwoju regionu*, Zeszyty Naukowe nr 1, Wyd. Starostwo Powiatowe w Nowym Sączu, Nowy Sącz, 2010;
11. Wołowiec T., **Reško D.**: *Oplata miejscowa i uzdrowiskowa. Aspekty teoretyczne i praktyczne*. Krynica-Zdrój – Rzeszów: Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University & Instytut Badań i Analiz Finansowych Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie 2011. ISBN 978-83-88421-77-8. ss. 126.
12. Wołowiec T., **Reško D.**: *Podatek od nieruchomości sanatoriów a wyłączenie z podstawy opodatkowania z uwagi na „względy techniczne” (problemy praktyczne)*, „Biuletyn Stowarzyszenia Gmin Uzdrowiskowych RP” 2011, nr 1-2. ISSN 1427-0900. ss. 69-73.
13. Wołowiec T., **Reško D.**: *Oplata miejscowa i uzdrowiskowa: aspekty teoretyczne i praktyczne*, „Biuletyn Stowarzyszenia Gmin Uzdrowiskowych RP” 2011, nr 1-2. ISSN 1427-0900. ss. 53-61.

14. **Reško D.**, Wołowiec T. *Strategia rozwoju jako narzędzie zarządzania zmianą gospodarczą.* /in:/ STEFAŃSKI M. (red.) *Narzędzia sterowania rozwojem regionu.* Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie 2012. ISBN 2081-98009. ss.61-89.
15. **Reško D.**, Wołowiec T.: *Rules of contracting debt by territorial self-government units.* Finansowy Kwartalnik Internetowy „e-Finanse” 2012, vol 8, nr 2, www.e-finanse.com. ISSN 1743-039X. ss. 44-50.
16. Wołowiec T., **Reško D.**: *Nowe reguły zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego - konsekwencje prawne i ekonomiczne.* „Finanse Komunalne” 2012, Nr 11. ISSN 1232-0307. ss. 37-43.
17. Skica T., Wołowiec T, **Reško D.**: *Stawki podatkowe jako instrument stymulujący rozwój gminy a założenia racjonalnej strategii podatkowej gmin.* „Samorząd Terytorialny” 2012, Nr 12. ISSN 0867-4973. ss. 39-57.
18. **Reško D.**, Wołowiec T.: *The Area Development Plan as a Tool of Managing the Gmina Development.* /in:/ KUDŁACZ T. WOŹNIAK D. (ed.) *Programming Regional Development in Poland. Theory and Practice.* “Studia Regionalia” Vol. 35. 2013. ISSN 0860-3375.
19. **Reško D.**, *Perspektywy gospodarczego rozwoju obszarów przyrodniczo wrażliwych: potrzeby, możliwości i ograniczenia na przykładzie Gminy Krynica-Zdrój* [w:] T.Szczotka (red.) *Monitoring społeczny zachowania zrównoważonego rozwoju gospodarczego w obszarach wrażliwych przyrodniczo,* Krynica-Zdrój – Muszyna, 2014, s.24-43
20. Wołowiec T., **Reško D.**: *Multiannual financial perspective as a instrument of finance management by local government in Poland.* “Ekonomiczne Rozhlady” / „Economic Review” No 1/2014, ISSN 0323-262X. ss. 45-56.
21. **Reško D.**, Wołowiec T.: *Renta planistyczna i opłata adiacencka w planowaniu przestrzennym.* „Biuletyn Stowarzyszenia Gmin Uzdrowiskowych RP”. Nr 2/2014. ISSN 1427-0900. ss. 55-64.
22. Wołowiec T., **Reško D.**, Cienkowski M., *Normy zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego według przepisów ustawy o finansach publicznych a sposoby dokapitalizowania spółek komunalnych.* „Biuletyn Stowarzyszenia Gmin Uzdrowiskowych RP”. Nr 4/2014. ISSN 1427-0900. s. 49-62.
23. Wołowiec T., **Reško D.**: *Plan zagospodarowania przestrzennego jako instrument planowania przestrzennego.* „Finanse Komunalne” Nr 9/2014. ISSN 1232-0307. ss. 38-54.
24. **Reško D.**, Wołowiec T.: *Wybrane problemy rozwoju i funkcjonowania uzdrowisk w Polsce w kontekście realizacji Konwencji Karpackiej.* /w:/ *Lokalny potencjał a zrównoważony rozwój turystyki w Karpatach.* (red.) Szpara K. Zawilińska B. Wilikońska A. Wydawnictwo: Centrum UNEP/GRID-Warszawa, Zakład Narodowej Fundacji Ochrony Środowiska, Warszawa-Rzeszów 2015, ISBN 978-83-932916-2-5.
25. **Reško D.**, Kiercz O.: *Sektor Małych i Średnich Przedsiębiorstw a rozwój polskich województw,* Zeszyty Naukowe WSEI w Lublinie 12 (2/2016), seria: Ekonomia, Zeszyt Tematyczny: Przedsiębiorczość w Polsce Europie, Wydawnictwo Naukowe WSEI, Lublin, 2016, ISSN 2081-8009, ss.53-69